

УДК 332.025
ББК 65.732

Сус Т. Й.

СУЧАСНА ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА В АГРАРНІЙ СФЕРІ КАРПАТСЬКОГО МАКРОРЕГІОНУ

Розглянуто пріоритетні напрямки економічного розвитку регіону. Проведено аналіз розвитку аграрної сфери на сучасному етапі та домінуючі тенденції. Досліджено чинники, які впливають на інвестиційну привабливість аграрної сфери. Запропоновано стратегію інвестиційної політики Карпатського макрорегіону, яка базується на всебічному врахуванні еколого-економічного ефекту при впровадженні інвестиційних проектів в аграрній сфері.

Ключові слова: аграрна сфера, інвестиції, екологічне сільгоспвиробництво, макрорегіон, навколишнє природне середовище.

I. Вступ. Реформування аграрної сфери в Україні здійснюється безсистемно, зі зміною пріоритетів та стратегії розвитку. Каменем спотикання залишається ключове питання аграрної реформи - місце аграрної сфери в економічному розвитку України та її роль в світовому виробництві сільгосппродукції. В Україні так і за її межами ведуться дискусії стосовно вибору стратегії розвитку аграрної сфери в умовах загрози світової продовольчої кризи та зменшення площ придатних для ведення сільгоспвиробництва. Сумний досвід приватизації та залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор країн, що розвиваються, зокрема Аргентини показав хибність надання пріоритетного розвитку аграрному сектору. Дана політика в кінцевому результаті окреслила суттєві загрози навколишньому природному середовищу, деградації основного фактора виробництва - землі, зменшення зайнятості на селі, загрози біобезпеці в результаті вирощування ГМО та подальшого зростання сировинної складової в експорті сільгосппродукції в таких країнах.

Дослідження проблем інвестування в аграрний сектор завжди перебувало в центрі уваги сучасної економічної науки. Це обумовлено, насамперед, тим, що інвестиції ство-

рюють підґрунтя для реалізації стратегії розвитку аграрної сфери та сільських територій, визначаючи процес економічного росту загалом та забезпечення продовольчої безпеки держави. Стабільний розвиток економіки держави і якісне продовольче забезпечення - це запорука стабільності та здоров'я суспільства загалом. Нині від ефективності інвестиційної політики в аграрній сфері залежать стан сільгоспвиробництва, рівень технічної оснащеності сільськогосподарських підприємств, можливості структурної перебудови аграрної сфери, розв'язання економічних, соціальних і екологічних проблем на селі.

Інвестиції є основою для розвитку аграрних підприємств усіх форм власності, переробних підприємств і економіки країни загалом. Сучасну аграрну сферу неможливо уявити без інвестицій, які поширені як у промислово розвинутих країнах, так і у країнах, що розвиваються. Інвестиційна діяльність в аграрній сфері - вирішальний чинник усієї економічної політики держави в плані розвитку сільських територій та забезпечення продовольчої безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічна природа інвестицій зумовлена процесом розширеного відтворення як всередині країни так і за її межами, шляхом використання частини національного доходу та залучення коштів нерезидентів для збільшення внутрішнього валового продукту. Теоретичні та практичні аспекти інвестиційних процесів широко досліджуються у наукових працях вітчизняних вчених економістів: І. О. Бланка [1], Н. К. Васильєвої [2], М. Я. Дем'яненка [3], Т. В. Майорової [4], Н. В. Покотильської [5], І. С. Рогаченка [6], Н. О. Татаренка [7], та зарубіжних - П. Массе [8], Дж. Бейлі, У. Шарпа [9] та інших.

Світовий досвід свідчить, що аграрна сфера не в змозі розвиватися та бути конкурентоздатною без залучення та ефективного використання інвестицій. Акумуляуючи приватний,

державний або іноземний капітал, забезпечуючи доступ до сучасних агротехнологій та менеджменту, інвестиції не тільки сприяють формуванню секторальних інвестиційних ринків, але й пожвавлюють ринки товарів та послуг. Крім того, інвестиції, зазвичай, сприяють заходам макроекономічної стабілізації в аграрній сфері та дозволяють вирішувати соціальні проблеми на селі.

Мета статті - дослідження особливостей сучасної інвестиційної політики в аграрній сфері Карпатського макрорегіону.

Виклад основних результатів дослідження. Питання сучасного сільського економічного розвитку нероздільно пов'язані з підвищенням інвестиційної привабливості аграрної сфери, зумовленої стійким зростанням сільгоспвиробництва та розвитком несільськогосподарських видів діяльності в сільській місцевості. Міжрегіональний перерозподіл інвестиційних ресурсів і залучення іноземних інвестицій в розвиток аграрного сектору зумовлений привабливістю та високим потенціалом сільгоспвиробництва.

В сучасних умовах головне завдання місцевих органів влади в плані підвищення конкурентних переваг сільгоспвиробництва полягає в тому, щоб найбільш ефективно використовувати земельні угіддя, унікальні можливості макрорегіону і забезпечити населення достатньою кількістю високоякісних продуктів харчування, а промисловий сектор-сировиною.

Виходячи зі специфіки макрорегіону, до пріоритетних напрямів економічного розвитку відносяться:

1. Розвиток альтернативної енергетики;
2. Сільське господарство;
3. Харчова і переробна промисловість;
4. Сфера туристичних і рекреаційних послуг.

Всі вищепераховані пріоритети тісно взаємопов'язані між собою. Сільгоспвиробництво постачає сільськогосподарську сировину для харчової і переробної промисловості, а сфера туристичних і рекреаційних послуг потребує якісних (екологічно чистих продуктів харчування). Стимулювання внутрішнього споживчого і інвестиційного попиту буде неможливим без формування пропозиції якісних і екологічно чистих продуктів харчування власного виробництва та розвитку аграрної сфери на інноваційній основі. Даний аспект обумовлює

необхідність з однієї сторони, розробку ефективного механізму фінансової підтримки екологічного землеробства, з іншої прийняття законодавчих актів, які сприятимуть процесу екологізації сільгоспвиробництва, надання пільг інвесторам і сільгоспвиробникам екологічно чистої продукції та реалізації переваг зеленої економіки.

Погоджуємося з думкою відомого норвезького економіста Еріка Рейнарта, який стверджував, що жодна держава ще ніколи не ставала заможною завдяки сільському господарству. Навпаки, його розвиток завжди консервував відсталість.

Виробники сільськогосподарської продукції, як і інших сировинних матеріалів, залежні від попиту тих, хто має сильну переробну промисловість, і від темпів їхнього зростання. Якщо останні потерпають від кризи, стагнації чи просто вповільнення, то перші стають заручниками низьких цін, доходів та темпів розвитку [10,с.171].

Аналізуючи розвиток аграрної сфери на сучасному етапі, можна спостерігати наступні тенденції:

1. Надання пріоритету рентабельним культурам з великим антропогенним навантаженням на ґрунт, навколишнє середовище;
2. підвищення рівня хімізації і інтенсифікації сільгоспвиробництва;
3. зниження родючості ґрунту;
4. різке скорочення чисельності робочих місць в аграрному секторі;
5. переважаючий розвиток рослинництва та занепад тваринницької галузі;
6. концентрація земельних ресурсів агрохолдингами та витіснення з ринку дрібних сільгоспвиробників та фермерів.

Інвестиційна привабливість аграрної сфери в Україні залежить від екологічного стану території, природно-кліматичних умов та перспектив їх зміни в процесі кліматичних змін, родючості сільськогосподарських земель та забезпеченість їх вологою. Розглядаючи питання екологічних ризиків від інвестиційної діяльності в аграрній сфері, необхідно приймати до уваги той факт, що потенційні інвестори зацікавлені в одержанні максимального доходу від розміщення інвестицій при мінімальному ризику втрати своїх вкладень.

Інвестиційна привабливість аграрної сфери України обумовлена наступними чинниками:

1. Високою родючістю сіль господарських земель;

2. Низькою вартістю оренди сільгоспугідь порівняно з країнами ЄС;

3. Ліберальним законодавством в сфері охорони родючості ґрунтів, забруднення навколишнього природного середовища;

4. Незначними штрафними санкціями за порушення природоохоронного законодавства і доволі рідкісними випадками його використання до порушників;

5. Сприятливим природно-кліматичними умовами для вирощування основних сільгоспкультур в умовах зміни клімату;

6. Порівняно низькою нормативною оцінкою сільгоспугідь;

7. Достатньо дешевою робочою силою на селі;

8. Пільговою системою оподаткування сільгоспвиробників;

9. Значним експортним потенціалом аграрної сфери;

10. Невизначеністю з ринком землі і сподіваннями прийняти участь в її купівлі.

В той же час тільки недавно місцеве керівництво зрозуміло, що не чітко прописані правила інвестиційної діяльності в сільському господарстві та їх двояке тлумачення, приводять до зниження родючості ґрунту, забрудненню сільгоспугідь залишками гербіцидів та пестицидів, нехтуються сівозміни, знижується рівень гумусу в результаті прогресуючих ерозійних процесів, непоодинокими випадками забруднення підґрунтових вод. Для Карпатського макрорегіону існує реальна загроза негативного впливу на цілющі мінеральні джерела, стан атмосферного повітря в період вегетації сільськогосподарських культур та використання засобів хімічного захисту рослин.

При розробці і реалізації стратегії економічного розвитку України, політики держави в області залучення інвестицій в сільське господарство, необхідно враховувати сучасні тенденції розвитку аграрної сфери в розвинутих країнах, де пріоритетними напрямками розвитку є забезпечення продовольчої безпеки і охорона навколишнього природного середовища, бережливе ставлення до основного фактора виробництва - сільгоспземель, а не максимізація доходів. Важливим аспектом при прийнятті рішення про залучення інвестицій повинен бути еколого-економічний підхід, який

би враховував не тільки економічні вигоди, а й деструктивну дію від здійснення сільськогосподарської діяльності на далеку перспективу, зокрема необхідно враховувати збитки від забруднення навколишнього природного середовища, незворотні процеси по скороченню біорізноманіття та зменшенню рекреаційного потенціалу макрорегіону.

Основні проблеми, що перешкоджають широкомасштабному залученню інвестицій в аграрну сферу макрорегіону та потребують вирішення нині є: нестабільність законодавчої бази; не прогнозованість інвестиційної діяльності в умовах погіршення фінансової ситуації країни; низький рівень правового та судового захисту прав інвесторів; корупція; негативний інвестиційний імідж країни в цілому; низький рівень капіталізації прибутків аграрних підприємств; різке коливання цін на міжнародному ринку сільгосппродукції; відсутність підготовленого менеджменту для роботи у сфері інвестиційної діяльності в аграрному секторі; відсутність реально діючих механізмів страхування інвестиційних ризиків; проблеми з поверненням одержаних валютних кредитів в результаті девальвації гривні та банкрутство окремих агрохолдингів.

Нестабільність соціально-економічної ситуації в державі та військовий конфлікт на Сході України негативно позначився на залученні іноземних інвестицій в аграрний сектор (табл. 1).

В Івано-Франківській області спостерігається тенденція нерівномірного залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор. Лідерами по залученню інвестицій в аграрний сектор є Калуський район - 37,4 %, Рогатинський -27,2%, Тисменицький - 13,2% всіх інвестицій, залучених в Івано-Франківській області

[11] .

Аналіз надходжень прямих іноземних інвестицій залучених в 2013-2014 роках, показав їх різке скорочення більш ніж на 50%, в той же час на 22% збільшились інвестиції в виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів в 2014 році, що є позитивною тенденцією і в перспективі дозволить здійснювати експорт продукції з високою доданою вартістю.

Івано-Франківська область за підсумками 2013 року посіла 13 місце серед 27 регіонів України за обсягом прямих іноземних інвести-

Динаміка прямих іноземних інвестицій залучених в аграрний сектор Івано-Франківської області у 2013-2014 рр.

№ п/п	Показник (тис. дол. США)	Обсяг іноземних інвестицій станом на 31.12.13 р.	У тому числі надійшло у 2013 р.	Обсяг іноземних інвестицій станом на 31.12.14 р.	У тому числі надійшло у 2014 р.	Відхилення	
						+, -	%
1.	Сільське, лісове та рибне господарство (тис. дол. США)	100403,3	2667,3	78473,5	1295,1	-1372,2	-51
2.	Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	268574,8	128402,6	360272,8	156122,0	+27719,4	+22

*Джерело [11].

цій та 12 місце - за аналогічним показником на одного мешканця. Вкладення в економіку області здійснювалися інвесторами з 53 зарубіжних країн, з яких переважна більшість (близько 90%) - це інвестори з європейських країн. Інвестиційна активність регіону характеризується невисоким та водночас стабільним рівнем залучених іноземних інвестицій. За період з 2007 р. до 2013 р. обсяг прямих іноземних інвестицій зріс удвічі (813 проти 404 млн. дол. США), однак станом на 31.12.2013 р. майже весь цей обсяг припадає на м. Івано-Франківськ та Калуш (76% загального обсягу). На решту території припадають лише 24%. В загальному обсязі прямих іноземних інвестицій в промисловість регіону переважали вкладення у переробну промисловість - 73,7% [11]. В той же час не залучено жодних інвестицій в розвиток сільськогосподарського машинобудування, хоча існує гостра потреба в оновленні парку сільськогосподарських машин і в області просторує підприємство «Коломия- сільмаш». Основним інвестором в аграрний сектор на Івано-Франківщині в сучасних умовах є датська фірма «Даноша», яка здійснює інвестиції в тваринництво, зокрема розвиток свинарства і планує створити замкнутий цикл та побудувати переробне підприємство.

Підвищення еколого-економічної ефективності функціонування аграрного сектору і за

лучення інвестицій повинно здійснюватися на основі диверсифікації господарської діяльності, впровадження інноваційних екологічно чистих технологій, енергоефективності та використання в виробничому процесі альтернативних джерел енергії, вирощування енергетичних культур.

Розвиток ринку енергетичних культур обумовлений:

1. необхідністю забезпечення енергетичної незалежності держави;

2. збільшенням попиту на зовнішньому ринку на сировину для виробництва біодизеля і біоетанолу;

3. зацікавленістю сільгоспвиробників в диверсифікації своєї діяльності;

4. наявністю деградованих сільгоспугідь, на яких можна вирощувати енергетичні культури, покращуючи стан ґрунту.

5. підвищенню вимог до стану навколишнього природного середовища і зменшенню викидів парникових газів;

6. зростанням попиту на паливні пелети в зв'язку з різким подорожчанням природного газу для населення.

В основі стратегії інвестиційної політики Карпатського макрорегіону повинна бути використана двоїста концепція%

- глобальності сільськогосподарського виробництва, підвищення попиту на якісні про

дукти харчування, необхідності збільшувати виробництво і особливо переробку, з метою забезпечення продовольчу безпеку макрорегіону;

- необхідності екологізації сільгоспвиробництва, яке базується на принципах сталого агроекологічного розвитку.

Виходячи з потужного рекреаційного потенціалу Карпатського макрорегіону та його унікальності, при розробці стратегії інвестиційного розвитку аграрної сфери необхідно враховувати ту небезпеку для навколишнього природного середовища, яку несе в собі інтенсифікація сільгоспвиробництва базована на використанні хімічних засобів та врахувати переваги, які має екологічне сільгоспвиробництво. На нашу думку, при реалізації інвестиційних проєктів в сільському господарстві необхідно при розрахунку економічного ефекту враховувати шкоду навколишньому природному середовищу, зниження родючості та деградації сільгоспугідь, вартість страхування ризиків деструктивного впливу від господарської діяльності.

В умовах децентралізації влади, органи місцевого самоврядування повинні всебічно надавати підтримку екологічному сільгоспвиробництву, розглядаючи його як важливий фактор в охороні навколишнього природного середовища, розвитку сільських територій і забезпечення населення якісними, здоровими продуктами харчування.

Залучення інвестицій в аграрну сферу саме за таким підходом дозволить припинити гігантотанію в вигляді агрохолдингів та забезпечити ефективне використання сільськогосподарського та рекреаційного потенціалів макрорегіону і одержати значно вищий еколого економічний ефект в довгостроковій перспективі. В умовах кризових явищ в економіці та дефіциту інвестиційних ресурсів не потрібно ігнорувати досвід розвинутих країн і надавати пріоритетів екологічним аспектам діяльності аграрної сфери перед сумнівними економічними вигодами.

1. Бланк І. О. Інвестиційний менеджмент: підручник / І. О. Бланк, Н. М. Гуляєва. - К.: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2003. - 398 с.

2. Васильєва Н. К. Галузеві й регіональні аспекти інноваційно-інвестиційної моделі розвитку аграрних підприємств / Н. К. Васильєва // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. - 2011. - № 3. - 264-268.

3. Дем'яненко М. Я. Державна підтримка як фактор забезпечення Економіка АПК. - 2013. - № 6. - С. 3-9.

4. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність: підручн. [для студ. вищ. навч. закл.] / Т. В. Майорова. - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 472 с.

5. Покотильська, Н. В. Інвестиційний клімат регіону та його вплив на розвиток аграрного виробництва / Н. В. Покотильська, В. П. Заборовський, О. М. Деренко // Економіка та управління АПК. - 2010. - Вип. 4 (81). - С. 106-108.

6. Рогаченко, І. С. Інвестиційна діяльність в аграрному секторі Черкащини / І. С. Рогаченко // Економіка АПК. - 2011. - № 10. - С. 80-84.

7. Татаренко Н. О. Теорії інвестицій: навч. посіб. / Н. О. Татаренко, А. М. Поручник. - К.: КНЕУ, 2000. - 160 с.

8. Массе П. Критерии и методы оптимального определения капиталовложений / П. Массе. - М., 1971. - 242 с.

9. Шарп У. Ф. Инвестиции / У Ф. Шарп, Г. Дж. Бэйли; пер. с англ. - М.: Инфра-М, 1997. - 1042 с.

10. Reinert Erik. 'The Role of Technology in the Creation of Rich and Poor Nations: Underdevelopment in a Schumpeterian System' in Derek H. Aldcroft and Ross Catterall (eds), Rich Nations - Poor Nations. The Long Run Perspective, Edward Elgar, Aldershot, 1996, p. 161-188.

11. Розвиток села Івано-Франківщини. Статистичний збірник. м. Івано Франківськ, 2015.-325с. режим доступу : <http://www.ifstat.gov.ua>

12. Матеріали сайту УкрАгроКонсалт режим доступу ukragroconsult.com.ua/

13. Сус Т. І. Фінансова підтримка екологічного сільгоспвиробництва в країнах ЄС / Т. І. Сус // Економіка АПК, 2013. - № 10. - С. 59-64.

14. Програма покращення родючості сільськогосподарських земель Івано-Франківської області на 2011-2015 гг

Priority directions of economic development of region are considered. The analysis of development of agrarian sphere on the modern stage and dominant tendencies are conducted. Factors that influence on the investment attractiveness of agrarian sphere are investigational. Strategy of investment politics of macroregion of Carpathians, that is based on the all-round taking into account of еколого, - economic effect is offered at introduction of investment projects in an agrarian sphere.

Key words: agrarian sphere, investments, ecological farming, macroregion, surrounding natural